

L'hipogeu calcolític del carrer de París (Cerdanyola del Vallès)

Joan Francés Farré, Tona Majó Ortín, Òscar Sala Navas, Marc Guàrdia i Llorens i Jordi Hernández Diaz

Els treballs arqueològics

Les tasques de fonamentació d'uns habitatges al carrer de París de Cerdanyola del Vallès van fer aparèixer en un tall un conjunt de restes òssies humanes juntament amb material ceràmic. La delimitació de l'estructura va posar de manifest que havia estat afectada de manera important: havia desaparegut bona part del cantó nord i, al sud, part de l'estructura restava soterrada sota el carrer i havia estat malmesa per les canonades de serveis que es podien observar en el tall.

Durant l'excavació es va poder constatar que la fossa havia estat afectada per la construcció d'una rasa més moderna que seccionava en dues

parts l'estructura i tallava tots els nivells estratigràfics. El rebliment d'aquesta rasa presentava gran quantitat d'ossos fragmentats provinents de la fossa, a la vegada que malmetia els esquelets d'alguns inhumats.

L'excavació es va desenvolupar al llarg de nou mesos durant els quals es van exhumar més de 9.000 restes òssies majoritàriament humanes i un important conjunt de material ceràmic i lític. El treball va consistir a excavar estratigràficament la fossa i a dibuixar i coordinar tots els elements continguts, amb una cura especial en la identificació i individualització dels inhumats, tasca que va ser supervisada per l'arqueòloga de l'equip de l'excavació.

Fig. 1. Individu del segon moment d'inhumació amb l'aixovar associat.

Interpretació provisional de la fossa

La quantitat d'informació que s'ha de tractar, tant des del punt de vista paleoantropològic i funerari com la referent als elements mobles i a altres materials, juntament amb el fet que ha transcorregut poc temps des de la fi del treball de camp, fan que la interpretació de la fossa sigui del tot provisional. Tot i això, podem fer una aproximació de les fases d'ús del possible hipogeu.

Un cop excavada, la fossa presentava una planta de tendència ovalada que feia cinc metres de llargada màxima per dos d'amplada amb una profunditat màxima d'1,2 metres.

En el transcurs de l'excavació es va constatar que la morfologia de la fossa podia correspondre a un hipogeu, l'entrada del qual havia desaparegut. No obstant això, en totes les fases documentades els cossos dels inhumats apareixien al centre i a l'extrem oest de la fossa. Aquesta circumstància, sumada al fet que la secció longitudinal de l'estructura presentava en el cantó est un suau pendent continu, mentre que a l'oest es conservava part de la volta, permet interpretar aquesta banda de llevant com les restes de l'accés. Si es confirmava aquest extrem, la fossa tindria una orientació est-oest.

El primer moment de funcionament és certament de difícil atribució. Està representat per un retall còncau al sòl natural que segueix l'eix longitudinal de la fossa i, possiblement, era anterior al funcionament de l'estructura com a recinte funerari. Estava reblert per una gran quantitat de cendres i carbons, però a l'interior no s'hi va localitzar cap resta òssia.

Pel que fa a l'hipogeu, **el nivell funerari més antic** està representat per un seguit d'inhumacions successives dipositades tant al centre com a l'extrem oest de l'estructura. Durant l'excavació, ja es va aconseguir identificar 36 individus pertanyents a aquest moment. La quantitat de restes òssies recuperades, però, evidencia que el nombre d'inhumats és superior. El fet de trobar aquesta acumulació d'individus l'un a sobre de l'altre, la majoria amb la pràctica totalitat de les connexions anatòmiques conservades, fa pensar que l'estructura funerària devia funcionar com a lloc de dipòsit primari de les restes. No s'ha pogut detectar un patró de disposició dels cossos,

ja que apareixen en posicions i orientacions diverses.

En aquest primer moment la morfologia de l'estructura sembla prou complexa, i es diferencien dos espais el segon dels quals, tot i estar sota el carrer, l'hem pogut identificar per la posició dels cossos. Entre el material exhumat d'aquest moment, trobem set exemplars de puntes de fletxa d'aletes i peduncle de sílex i un únic bol ceràmic llis de perfil hemisfèric, sense que s'hagi constatat una associació clara d'aquests materials amb els individus inhumats. En el cas del material lític existeix una certa similitud amb l'hipogeu calcolític de la Costa de Can Martorell a Dosrius (Maresme), tot i que en el nostre cas el conjunt de puntes de fletxa és més reduït i anterior als lots de ceràmica campaniforme. La resta d'elements apareguts correspon a diversos exemplars de *dentalia*, pertanyents a elements d'abillament, la majoria dels quals apareixen, en aquest cas sí, associats a un individu.

El segon moment funerari està caracteritzat per diverses inhumacions que tendeixen a una individualització, a diferència del nivell anterior. Aquest fet estaria marcat per l'evolució de les associacions dels cossos amb l'aixovar ceràmic. En els moments inicials d'aquest nivell aquesta associació és poc clara, mentre que en els moments finals existeix una evident relació entre els inhumats i els vasos ceràmics. L'estructura de l'hipogeu manté l'espai complex definit en el moment anterior i els quatre individus documentats apareixen separats l'un de l'altre. En un dels casos, l'esquelet està clarament arraconat contra la paret de la fossa, mentre que els altres tres estan dipositats seguint posicions i orientacions diferents.

Així doncs, en aquest moment és especialment rellevant l'associació dels cossos amb l'aixovar ceràmic que, en alguns casos, està format per més d'un vas. Però l'element que singularitza aquest moment d'inhumació és, sens dubte, la presència de la ceràmica campaniforme. L'excavació ens ha permès observar una clara successió dels estils decoratius. Apareixen, en primera instància, dos vasos sencers d'exemplars d'estil marítim, seguits després, en aquest mateix nivell, d'un altre vas marítim i d'un vas i una cassola epimarítims. Però l'aixovar ceràmic no es redueix només a formes decorades, sinó

Fig. 2. Vasos campaniformes d'estil marítim provinents del segon moment d'inhumació.

que ha aparegut també un destacat conjunt de ceràmiques llises, format per bols, vasos i cassoles. D'altra banda, la presència d'indústria lítica és del tot marginal.

El tercer moment d'inhumació està documentat per la presència de dos individus que van aparèixer en força mal estat de conservació. Ambdós cossos segueixen una orientació sud-nord, flexionats i reposant sobre un costat del cos. Només en un dels casos s'ha documentat l'associació de l'inhumat amb un bol de ceràmica llisa. La fossa no sembla presentar cap variació morfològica.

En **el darrer moment d'inhumació** sembla que l'estructura s'arranja i presenta un sol espai. Hem pogut documentar aquest extrem perquè molts ossos i l'empedrat localitzat no recolzen sobre el límit sud de la fossa, sinó que el depassen i entren dins el tall del carrer. En tractar-se del nivell més superficial, les restes estan força malmeses, però s'ha pogut evidenciar la presència de, com a mínim, un individu que reposa sobre un llit de lloses planes de dimensions mitjanes. Aquesta preparació del sòl d'enterrament no és del tot inusual i s'ha documentat en altres dipòsits funeraris prehistòrics, com el de Riudecols (Baix Camp), o en arranjaments a l'interior d'algunes construccions dolmèniques. Associat amb aquest individu va aparèixer un bol llis, però el fet més ressenyable és la localització d'un vas campaniforme d'estil regional incís pirenaic.

Malgrat que l'estudi paleoantropològic encara està en curs, és evident que estem davant d'un complex funerari amb la presència de més d'una setantena d'individus, una vintena dels quals presentaven la totalitat de les connexions anatòmiques. L'estudi d'aquestes restes ens permetrà fer una aproximació al món funerari calcolític, tant al ritual d'enterrament i tractament dels cossos com a la dinàmica de reompliment i funcionament de l'estructura.

Desconexim encara quant de temps va estar en funcionament l'hipogeu, però la presència de quatre nivells clars d'inhumació ens fa pensar en una llarga utilització de l'estructura com a lloc d'enterrament. Les datacions radiocarbòniques, tal vegada, confirmaran aquesta hipòtesi i ens ajudaran a comprendre millor l'aparició i la seqüència del fenomen campaniforme en aquesta zona.

Joan FRANCÉS FARRÉ, Ajuntament de Cerdanyola.

Tona MAJÓ ORTÍN, Òscar SALA NAVAS, Marc GUÀRDIA I LLORENS i Jordi HERNÁNDEZ DIAZ, Col·lectiu de Recerques Arqueològiques de Cerdanyola (CRAC).